

Светлозар ЖЕКОВ

ДОБРИЯТ-ЖЕСТОК БОГ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ

КИРИЛ КАДИЙСКИ

ОГЛЕДАЛО ИЛИ ПРИЗМА

За никого не е тайна, че поезията е огледало на личността, че отражението в него с безпощадна точност очертава всичко – от външните черти до най-потайните кътчета на душата. Може да си добър човек, но лош поет. Може да си извънредно интелигентен и пак да си далече от поезията. Едно нещо е потвърждавано многократно от литературната история – не може да си поет, ако ти липсва характер – основата на всяка житейска и творческа позиция.

Вероятно затова сега, препрочитайки стиховете на Кирил Кадийски, първата мисъл, която ме насочва към творческия му път, е за характера, властващ над лирическите му превъплъщения. Този характер не е лек от житейска гледна точка, а в поезията е сложен, противоречив, но винаги категоричен. Категоричен и в заблудите, и в прозренията, стремящ се неизменно да сложи своя печат върху всичко, до което се докосва. В живота това често води до тежки конфликти, но нали те раждат истинската поезия! Нали смисълът на творческия акт е в надмогването на състояния и същности, дисхармонични за човека въобще? И ако има нещо впечатляващо в творческото развитие на Кирил Кадийски през изминалите петнадесет години от първите му по-сериозни публикации, то е тъкмо в посока на изстрадването на собствените поетически истини, в безкомпромисната им проверка.

Съзнавайки отговорността на подобна категорична оценка, ще отбележа само, че той от малцината млади тогава поети, а днес вече автори на по няколко книги, които останаха верни на поетико-стилистичните и житейско-философските си търсения. Той е различен и в същото време единен в превъплъщенията си. Неговите стихове се разпознават веднага – така силно са заредени с индивидуалността му, с приемливото и неприемливото в нея. Можеш да спориш с една или друга мисъл на поета, но не можеш да отречеш въздействието ѝ върху теб, силата ѝ, която ражда съпротива или единство. Защото преди всичко това е продиктувано от една скрита за обикновения поглед същност, в която се отразява стремежът на младия творец да се обърне към себе си като към неизследвана вселена. Смисълът на едно или друго превъплъщение при това надникване в дълбините си е да познаеш възможностите на собствената си душевност с естествената за младостта необходимост от драматични нравствени и мисловни натоварвания. Крайната цел на тази необходимост е не толкова самопознанието, колкото самодоказването, подчиняването (доколкото е възможно в изкуството) на реалните закономерности в живота, на организиращата и ръководещата роля на твореца. Или с други думи казано, това е често необяснимият стремеж да се

достигне до същността по друг път – не да се открива отново велосипеда, а да се преодоляват трудности, които са изстрадани вече от човечеството.

Защото има опит, който не се унаследява – опитът на душата. Не случайно поетът е изразил това в стиха: *А трябва да вървя. Аз трябва през всичко да премина,* осъзнавайки драматичната необходимост да не се предпазваш от острите сблъсъци в живота, които единствено могат да проявят в теб и доброто, и злото, за да изкристализират и житейската, и творческата ти позиция. Тъкмо затова Кирил Кадийски няма усещането, че повтаря истините на отдавна живели поети и философи. За него познатото и непознатото, ясното и загадъчното вървят ръка за ръка. Към всичко той пристъпва със съзнанието на първооткривател, със съзнанието, че никой преди него не е вървял след внезапните си прозрения като по пътеки към необетовани духовни територии. А документираният опит на човечеството многократно е доказвал, че възрастта не винаги е задължителна за мъдростта. И ако сега се върнем към някои афористично звучащи мисли на Кадийски от първата му книга "Небесни концерти", ще се убедим в това. И още, че в поезията художественият риск не винаги води до успех, но и че успехът е немислим без него. Там, където той беше успял да намери ключа към себе си, рисковете го водеха към художествени открития или най-малко към постижения, респектиращи с изискаността на връзката между форма и съдържание. Да се достигне до истината за него не означава да се открие оригиналното й формулиране или да се проследи емоционалният път до нея. Той се стреми да възпроизведе отражението не само в цялата му детайлна сложност (и като сетивност, и като осмисляне), но и да открие в него съизмеримост с вечните стойности в живота – с вероятното и невероятното в него. Задача, изключително трудна и за най-големите майстори на словото. Именно тя роди навремето в поезията на Кирил Кадийски необходимостта от ярки, необичайни и максимално усложнени метафори.

Както в музиката отделната звукова фигура поражда съседната, за да прозвучи акордът и се влее в общото съзвучие на творбата, така тропите в стиховете му се допълват, пренасяйки смисъла от частното към общото. Новото е именно в това лавинообразно пораждане на метафори, чието отделно съдържание и специфична композиция извеждат не една, а множество идеи, съществуващи в хармоничното единство на слово и образ. Този метод крие много рискове – липса на органичност както между отделните метафори, така и между тях и цялостното лирическо внушение. Вероятно и Кадийски е разбирал много добре, че визуалната основа на отражението в по-ранните му творби се дължи не на метафорите, а на същността, която ги поражда. Разбрал е, че желанието му да пресътворява този безкрайно прост и сложен свят единствено по законите на собственото си въображение при сравнително бедния житейски опит го води до оголване на Аз-а чрез дешифриране на полуистини, което като амалгама скрива същността, отразявайки я. Може би тъкмо в такъв момент на драматично самовглеждане и равностетка Кадийски за пръв път е видял огледалото пред себе си. Не своя образ, а именно огледалото, отразяващо един невероятен, красив, пластичен, изпълнен с движение, багри и ухания свят, който би задоволил мнозина с по-малки стремежи,

но не и този, който е "от амбиции разтърсван целия". Дали тогава е разбил огледалото или съдбата по-късно направи това с "благосклонността" си към избраните, поставяйки го за кратко между живота и смъртта, сега вече е без значение. Защото огледалото – най-трудно пробиваемата стена между поезията и живота – вече не съществува при Кирил Кадийски. От счупените парчета болката и надеждата слепиха призма. Призмата, през която светът не можеше да минава като под Триумфалната арка. Само най-ярките, най-концентрираните му лъчи щяха да пресичат в бъдеще многостена на поета, за да заблестят с неподозирания спектър на творческото откритие.

Ако и аз се поддадох на увлечението по метафората, то е защото трудно бих могъл да обясня по друг начин тази сравнително рязка промяна в поезията на Кирил Кадийски. За познавачите тя лесно може да се открие още в книгата "Небесни концерти" – сега, прочитайки я отново, виждам, че това са две книги, втората от които започва с цикъла "Надежда за утре", където за първи път личното духовно и реално битие е вече призмата, през която си проправят път тревожните въпроси на човечеството като цяло. А за чувствителен до болезненост човек като Кирил Кадийски това може да стане възможно едва след изстраждането на личната драма, за честния творец – след преживяното, а не преди или защото е вероятно. Може би най-показателно в това отношение е осмислянето на социалнопсихологическия и философския опит – следствие именно "пречупването" на миговете между живота и смъртта в стихотворението "Болница":

*И се усилва болката. И върху тръните и стенеш ти,
презрял – за кой ли път? – амбиции, закани, суети.
За кой ли път? Защо човек забравя болката непоносима,
щом тя отmine само – толкова ли сили има?
Дъждът е превалял. Разтворен е прозорецът двукрил.
И някой вече върху него нощта е окачил.
Нощта е рентгенова снимка с разяден облак по средата.
Все мрак ли трябва, за да видим истинския образ на нещата.*

Цитираните стихове говорят и за още нещо – поетическото майсторство на Кадийски вече не се крие единствено в сътворяването на ярки, запомнящи се метафори. Призмата – това е и стремежът, и умението чрез тях да се достига до сложните, понякога дори неразрешими въпроси на духовното битие.

Определящо търсенията на Кадийски от "Небесни концерти" насам е не отказването от метафората, а нейното максимално идейно-смысловое натоварване. Така, докато в тази книга драматизмът беше по-скоро следствие на самопознанието, на изстраждането предимно на личните истини, без особена историческа перспектива, то в "Ездач на мраморни коне", драматизмът и на преживяванията, и на лирическите внушения е вече резултат от разностранното и дълбоко осмисляне на днешния живот: от най-острите, най-конфликтните му проблеми до вечните въпроси на битието. Стана ясно, че това не е механична смяна на гледните точки, а по-скоро разширяване на житейската перспектива, включване

на изненадващо общозначими реалии в един поглед, насочен навътре – към човешката душа.

Ако преди Кирил Кадийски по-често изследваше отделни нравствено-психологически състояния, то днес той има амбицията да създаде своя поетическа координатна система на битието – от главния въпрос за смисъла на нашето съществуване до реалното обезсмисляне на всичко чрез възможната ядрена гибел на човечеството. Между тези два полюса е съсредоточено напрежението в неговия лиричен свят – тревогата за всичко създадено от човешката цивилизация, което може да бъде унищожено само за миг. Този възможен миг ражда един от най-тревожните въпроси в поезията на Кадийски: Какво е настоящето без миналото и без бъдещето? Възможно ли е здравата нишка, която ги свързва да бъде прекъсната от безумието, дръзнало да разруши изначалната хармония в природата? За поета въпросът за бъдещето на човечеството е неотделим от въпроса за индивидуалната нравственост. Не сме ли все по-често готови да спасяваме материалното, пред възможността да спасим невъзстановимото – човека? Този не по-малко тревожен въпрос е родил една разгърната метафора за всичко, което изгаря в живота и се превръща в пепел. И ако ние забелязваме реалната пепел, не сме ли длъжни да си дадем сметка и за онова, което всекидневно изгаря в душите ни, което руши доброто, любовта, състраданието, за да проправя път на равнодушното хладнокръвие? В редица творби на Кадийски безмилостно бие камбаната на съвестта, буди напрегнати размисли, защото в основата на всичко е човекът. И не друго, а нравствената гибел отприщва първа бента на безумието.

Актуалността в поезията не винаги е белег на съвременно светоусещане и не винаги тя е гаранция за гражданско отношение (в Некрасовия смисъл) към проблемите на днешния човек. По-внимателният поглед ще открие съвременността в стиховете на Кадийски, но не тривиално актуализирана, не във външните ѝ форми и проявления. Осъзнаването на днешния ден за поета е немислимо без триединството: минало, настояще, бъдеще. За него съвременността е един миг от вечното движение. И толкова по-страшно е съзнанието за преходността на този миг, за който човекът отдавна е загубил надеждата, че е стъпка към вечността, че е възможно да бъде превърнат във вечност. Спиралата на познанието винаги води до нови и нови истини, от които драмата се засилва. Защото човек, надникнал в собствения си космос, не може да не поиска да узнае смисъла на човешкото съществуване, тайните на вселената, на пространството и времето, на разума и живота въобще. Но как да преодолее бариерата на непознаваемостта?

И някъде дълбоко из хаоса от познания, преживявания, спомени, наблюдения и внезапни прозрения се раждат метафорите – въпроси, като сигнали към неизвестното.

*Единствено дърветата с коравите си пръсти
към нас протягат хиляди зелени телеграми,
които някой ден земята ще престане да изпраца.
А ние още не умеем да четем.*

"Трева – II"

Не е трудно да се разбере, че една от водещите идеи в поезията на Кирил Кадийски е за обратната връзка между нещата – за сложната диалектическа връзка между единичния предмет и цялата природа, между човека и безкрайния космос. Но за разлика от редица съвременни поети с ориентация към философските проблеми, Кадийски насочва търсенията си към дисхармонията в човека и света. В този смисъл оправданието за несъвършенството на човека не е негова цел. В стремежите му да превъзмогне антиномиите на познанието има нещо от богоборческата същност на античните герои, странно съчетана с модерното многовалентно съзнание. Непрекъснатата неудовлетвореност в поезията му се ражда от желанието му да опровергае общоизвестни истини, да отрече универсалността на опита и от съзнанието за невъзможността да стори това. Това е неудовлетворение от невъзможността да се постигне съвършенство между съзнанието и материята, между нравствеността и познанието, между желаното и възможното. Тъкмо тези особености правят философската проблематика на Кадийски интересна и самобитна в съвременната ни поезия. Още повече, че тя в същността си е дълбоко актуална, насочена към противоречивата, конфликтна същност на съвременния свят и човек, а не на света и човека изобщо. Какъв е смисълът от всичките ни познания, от многовековния ни опит, от невероятната ни информираност, ако не успеем чрез тях да обуздаем стихията, да укротим енергията на злото, да прекъснем апокалиптичните сънища на изстрадалото човечество?

Живеем още – казва поетът в поемата "През болничния прозорец" и в тази констатация отново прозира предупреждението за възможно безвъзвратно погубване на живота.

Огледало или призма?

При цялата си сложност от разгърнати метафори и неочаквани смислови обрати, поезията на Кирил Кадийски е класицистично изчистена, няма нищо общо с показния авангардизъм. Творец с богата култура, един от най-вещите ценители и преводачи на френската и руската класическа поезия, той отрано е прозрял простата и сложна истина, че еднакво важно е това какво ще кажеш и как ще го кажеш. Защото робуването на която и да е от тези две същности на творчеството неизменно води до огледалото.

Сърце – безсънна птица с отрязани крила – може би това е най-точното определение за своеобразната художествена призма на тази поезия, белязана с дълбок хуманизъм. Тя е родена от тревогата за човека и е закономерно да предизвиква тревога, да ражда повече въпроси, отколкото отговори. Нали поезията е призвана да държи будна съвестта ни, да тръби за опасността преди да е станало късно! В това съзирам драматичното послание на поезията на Кирил Кадийски, защото, както самият той казва: *"Поетът няма да спаси света, но той е длъжен да бъде с тези, които искат да го спасят, да бъде с тях дори само с тревогата си"*.

МЕЖДУ ГРОЗНАТА ИСТИНА И КРАСИВАТА ЛЪЖА

Преди години Кирил Кадийски беше обвиняван (включително и от мен) в прекалено метафоризиране на стиха, изглеждащо понякога самоцелно. Някои критици продължават със старите упреци, което свидетелства, че не следят развитието на този поет. И ако навремето Кадийски се беше отказал от стръмната пътека и беше тръгнал по широкия друм, днес в нашата поезия нямаше да имаме един толкова самобитен лирически поглед, обединяващ изобразителния рисунък с философски размисъл.

Верен на търсенията си, в "Пясъчно време" поетът е достигнал до прозрение, в което без съмнение се отразява един от важните естетически принципи на поезията му: "Истината и метафората са едно – като гъсеница и пеперуда". Но за да осмисли метафоричните си търсения по този начин, Кадийски трябваше сам да извърви дълъг път – от често визионните метафори в много от творбите в "Небесни концерти" до наситените със социално съдържание и философски подтекст метафори в "Пясъчно време". И докато подобно развитие все пак можеше да се очаква, в известен смисъл ни изненадва трансформацията на лирическият "Аз" в новата книга на поета. Ако в предишните си стихосбирки Кадийски се терзаеше повече от проекциите на индивида върху фона на вечността, днес той се стреми да открие проекциите на вечността в духовния свят на индивида: *и все по-рядко питаш: защо съм тук? И кой съм?* Индивидът, който от тази гледна точка е само песъчинка в ситото на безсмъртния живот. Но безсмъртен ли е животът наистина? Ето главният въпрос, който занимава Кадийски в "Пясъчно време" както в неговата вечна, така и в най-актуалната му перспектива. Поетът вижда противоречията между тези две перспективи – едната, на изначалната хармония, ревниво криеща тайната на своето сътворение, и другата – все по-дисхармоничната, направлявана от човешкия разум, стремящ се да подчини природата и да измени нейните закони. XX век порази съзнанието на цивилизованото човечество най-вече с нескрития антагонизъм на тези две перспективи. Вечният, непобедимият живот, който чрез своето най-съвършено създание – човека – е на път да се самоунищожи. Днес, повече от всякога, е ясно, че това дори не е задължително да стане чрез бомби. И толкова по-страшно е съзнанието за този явен парадокс, за това странно изкривяване на смисъла на разума във вселената.

Като във фокус в метафоричните послания на Кадийски са се сблъскали много от най-тревожните въпроси, измъчващи съвременника. Но главният, предизвикващият драматични душевни колизии, е за посоката на човешкия път през времето. Не случайно поетът е озаглавил стихосбирката си "Пясъчно време". Само на пръв поглед изглежда, че заглавието е метафора на изповядваната от поета естетика. Тя крие много по-дълбок смисъл за страшната самота на човека при осъзнаването на изтичащото пясъчно време от часовника на живота въобще, а не на отделния индивид. Оттам и единствената алтернатива на поезията: да преодолее самотата, да преодолее бариерата на страха и отчуждението между хората в името на живота. Едва след като сме разбрали това, ще възприемем тезата на поета, че е крайно време да погледнем в очите грозната истина вместо да флиртуваме с грозната лъжа.

Картините в поезията на Кирил Кадийски не са апокалиптични прогнози, нито посланията му – песимистични вопли. Поетът е този, който трябва да прозре и да изрази тревогата на виждащия и мислещия за бъдещето на живота. Лирическият "Аз" в "Пясъчно време" трескаво търси отговор на най-парливите днешни въпроси, но през призмата на техните вечни стойности, защото познанието за настоящето в еднаква степен включва познатото и тайното в миналото и бъдещето. Времето, животът и разумът са в единен кръговрат и само разкриването на техния реален смисъл е в състояние да изведе човека на орбитата на бъдещето.

Поезията на Кирил Кадийски не дава отговори. Тя поставя въпроси, буди тревога, не носи спокойствие. Чужда е на стереотипното мислене и е непонятна за него. Тя проправя път на новото от живота към литературата. Затова е естествено да има и горещи привърженици и явни (или прикрити) отрицатели. Но за истинските ценители "Пясъчно време" ще бъде едно от ярките послания на новата ни поезия.

1987

ДОБРИЯТ-ЖЕСТОК БОГ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ

Големите поети са като богове – от своя митичен Олимп те кроят и прекрояват несъвършения човешки свят и – сякаш деца, увлечени да нареждат гигантски разбъркан пъзел – неусетно сътворяват нов, неподозиран свят.

Боговете са *добри* или *лоши* – и ние, водени от внезапните извивки на въображението им, попадаме между *доброто* и *злото* – полюсите на вечния жизнен двигател.

Големите поети са като богове и деца – и *добри*, и *жестоки*. Добри – защото поезията е състояние на духа, а злият дух не ражда поезия. Жестоки – защото играта на "богове" дава власт над всичко *смъртно*, над пространството и времето.

Големите поети са *добри* и *жестоки*, защото още приживе се опитват да ни заведат в един по-добър и по-справедлив свят, но – уви! – не спестяват трънливия път на всеки от нас към Голготата на собственото ни извисяване.

Кирил Кадийски е добрият-жесток бог на българската поезия.

Веднъж пристъпим ли прага на неговия новосътворен свят, ще ни облъхне миризмата на жито, бор, липа, на сняг, ябълки и грозде, на огнище, хляб и вино... Прекрачим ли, с дима на дъбовата шума от огнището ще полетим над българската земя, ще преживеем паденията и възходите ѝ, и ще продължим нататък – далече назад във времето и пространството, за да събудим от вечния им сън предци, и предците на техните предци, за да намерим отговор на *"вечните въпроси, що никой век не разреши"*. А после ще напуснем Земята, за да се зареем из вселената в търсене на загадъчните пристани на *изначалния смисъл*...

Да, той е нашият Вергилий в голямото странстване на човешката душа между ада и рая, които са двете страни на подхвърляната ни от сляпата съдба монета.

Той ни кара отново и отново да преживеем ужасите на злото, упражнявано векове над нас, и на злото – вътре в нас, причинило толкова страдания на другите.

Той ни връща към детството – нашето и на човечеството, за да наклони капризните везни на познанието към доброто.

Той знае, че има опит, който не се унаследява – опитът на душата. Затова и ни води като първооткриватели по стъпките на отдавна живели философи и поети, сякаш никой преди нас не е вървял след внезапните си прозрения като по пътеки към необетовани духовни територии.

Но – уви! – и в този нов наш свят, познанието носи неудовлетворение от въпросите, които раждат повече и повече въпроси вместо отговори. Как да примирим желанието да опровергаем общоизвестни и утвърдени истини, да отречем универсалността на опита с хладното съзнание за невъзможността да сторим това?

Сам в ролята на бог, поетът ни вдъхва богоборческата същност на античните герои в стремежите ни да надмогнем антиномиите на познанието. Сякаш е готов да жертва себе си в това ново *сътворение*. Осъзнал вечността като миг на саможертва, той се спуска от непристъпния Олимп, за да понесе заедно с нас тежкия кръст, без да очаква да бъде разпознат:

*И ти, защо се чудии, че сияеш ти,
а никой тук не те и забелязва –
та ти си вече Бог!*

Предговор към книгата "Сонети", 1999 г.

TO BE OR NOT TO BE

"Да бъдеш или да не бъдеш?" –

само допреди година смятах, че този въпрос вече не стои пред Кирил Кадийски. Като човек, познаващ го отблизо почти от най-ранните му творчески опити, като негов приятел и естетически единомишленник повече от тридесет години, за мен беше напълно обяснимо решението му отпреди няколко години да не пише повече. "Жеков, каквото съм имал да кажа, вече съм го казал" – така звучеше равностметката на един осъзнат и нещо направляван в индивидуалността си творчески процес.

Почти като при Далчев!

Кадийски вече беше член на Френската академия за поезия "Маларме", беше превел превъзходно кажи речи всичко по-стойностно от великите френски и руски поети, дълбаеше в Молиер... Самият той бе преведен на десетки езици, а в Меката на поезията – Париж, следваха издание след издание. Французите, а и не само те, уморени от постмодернистичните изтезания над словото, сякаш преоткриха истинските му стойности в поетическите послания на един доскоро неизвестен българин. Уникалният неокласицизъм на Кадийски беше разбран и оценен в Европа и света. Тяхната публика се нуждаеше, нуждае се и сега от връщане към изгубените представи за хармонията и причините за тяхната загуба.

Струваше ми се, че Кадийски е прозрял собственото си място във новите "менделееви таблици" на бедното ни, а често и скудоумно литературно ежедневие. Мислех си, Кадийски е узрял за примирението на гения: "Никой не е пророк в родината си". Но и аз, и той бяхме забравили, че "примирението на гения" е насърчение за бездарните. В хора като нас, които дадохме доста неща от себе си за промяната на генералната "менделеева таблица" на обществото ни без да търсят дивиденди, подобни изявления предизвикваха в началото само ... въпросителни и многоточия. Агресивността на новопръкналите се пост-"законодатели" на най-новата ни литература беше обяснима – виждали сме я и сме я изпитвали на гърба си в удобно "забравеното" от тях минало. Но липсата на културна памет е вече предизвикателство – за нас, които помним азбучните истини, че Шекспир ще ни преживее и че Пушкин "все пак" се превежда в рими, стана непоносимо да гледаме как "се режат главите" на Вазов и Ботев, пък и не "сал" техните, ами и на всички кат' тях.

Надявам се, да не бъда разбран погрешно – нямам нищо против отрицанието, носещо новото поколение спрямо предходното – без това отрицание не би имало развитие, не би имало нови прозрения, нови творби, нови читатели, нови мечтатели, нови строители на бъдещия свят. Но... Но...Но!!!

Тук Кирил Кадийски ме изненада, а сигурно и вас. Изненада ме не толкова с връщането си на родната сцена, а с това, че го направи като Сър Лорънс Оливие, сякаш никога не я е напуснал, с вечния въпрос на всяко следващо поколение, отправен не към него самия, а към онези, които излизат и ще излизат на сцената...

"Да бъдеш или да не бъдеш? "

Един литературен критик официално го отписа от сегашната – сиреч, пишещата се в момента литература на България, с претекста, че той "вече не пишел", а само превеждал (сякаш преводът за пост-"законодателите" вече не е творчество?!). И не съзнавайки, че появяването на Голиат не го прави автоматично точно него Давид – само защото е по-малък – днес, две години по-късно (уви!!!) ще трябва да се срещне отново с него.

"Смъртта на бялата лястовица и тринадесет нови сонета" е сред най-големите достижения на съвременната българска поезия през последното десетилетие и аз съм убеден, че тази моя оценка ще бъде потвърдена от времето. В тази тъничка книжка е събран духовният опит на един безкрайно талантлив, умен, състрадателен

и прозорлив човек, надмогнал всички "амбиции, закани, суети", предизвикан единствено от "Времето", с което пак не се е разбрал.

Сякаш чувам, както обикновено "под сурдинка": "То пък, Кадийски с кого ли се е разбрал?". Като че ли забравяме, че корективите на времето в наше време са всъщност нашите лични корективи – промяната на нашите гледни точки, на нашето съзнание, на нашата лична и обществена позиция. Или – напротив – отлично го съзнаваме – и заради това се мъчим да омаловажим всеки коректив, доказващ се въпреки всичко в общественото пространство?!

Слава Богу, за онези от нас, за които смисълът на Хамлетовия въпрос, не е мимикрирал в подходящия за сезона цветонюанс, завръщането на Кадийски на сцената е празник – радостен и тъжен, горчив и сладък – такъв, какъвто е сблъсъкът с голям поет след дълга пауза. Бъдещите критици може да намерят смисъл и в паузата – поетът ни е оставил да узреем за идеите му преди да ни приобщи към по-сложното в тях.

На пръв поглед Кадийски ни връща към спомените си – сякаш, изморен и отдалечен от настоящето, се пренася в миналото. Но в кое минало – на детството, на младостта? Преди 40 години или преди 400, или преди 1400? В неговия различен свят времето се съизмерва с вечността и духът му се рее над антични пейзажи с внезапно изникнали съвременни конструкции. В поетичните му визии образи от древността се срещат с днешното, сякаш пространството и времето са му подвластни.

Кое е времето сега? Епоха цяла или само час измина?" – пита поетът в "Аркадия – 1" и повтаря въпроса си в "Аркадия – 3":

*Епохи цели или само часове са минали,
Щом този свят – защо! – е все така опърпан, бос и хилав?
Защо? Мълчим. Мълчанието злато ли е още? Златна мина ли?
Покой. Тревожен пурпур. И лозята – дрипави актъори в хор Есхиров
Като останали на сухо риби са раззинали усти...
И тишината цялата жестока истина крещи!*

Ето го ключът не само към тази книга, но и към цялото творчество на Кирил Кадийски – целта на поезията е не да надвиква крясъците на гълпите, а да изкаже "истината на тишината". Да проникне в дълбините на човешката душа като в дълбините на смълчания и непознат за нас космос и да ни докаже, че смисълът на случващото се извън нас е скрит вътре в самите нас. Поетът ни прави съпричастни на своето дълго и необикновено пътешествие в пространството и времето на духа. "Разнищените спомени" и "Аркадиите", и "Геените" са само спирки в сложния лабиринт на познанието и това пътешествие ни напомня повече Дантевия "Ад", отколкото завръщането на Одисей в родната Итака.

Сред лабиринтите на тия спечени баурища

*къде си тръгнал пак – не виждаш ли че ручеят на Ариадна
тънее, ще се скъса всеки миг... Но за душата жадна
вода бълбукаща е маранята и тръстиката е флейта свиреща.*

За онези, които познават творческите търсения на Кирил Кадийски, няма да е изненадваща посоката на това пътуване към дълбините на човешкия "Аз" с цел да се открият отговорите на вечните въпроси, "които никой век не разреши". Но не може да не бъдат изненадани от дълбочината на философските прозрения, белязани както от натрупания опит, така и от вече уравнивения лирически "Аз", прехвърлил "на попрището жизнено средата". Ако преди Кадийски се интересуваше от смисъла на човешкия път през времето, то сега го вълнува много повече къде и кога е сгрешена посоката му, неизбежно водеща ни до апокалиптичните видения на лабиринта. Поетът тръгва от наглед простите неща като:

*... но никой тоя прост език не знае днес,
човек с човека все по-трудно разговаря*

или

*Човек не знае вече пред какво да коленичи!
Безверието вяра е, иконите са ничии
и утрешният ужас започва още днес.*

Изчезнали са някогашните пищни, изпълнени с изненадваща красота метафори, съпътстващи първите лирико-философски превъплъщения на Кадийски от "Небесни концерти" и "Ездач на мраморни коне". На тяхно място са дошли по-дълбоките (а вероятно и затова "по-грозни") метафори:

*Скали и сипеи... Оглозган конски череп на плета стърчи унило:
пробита бяла амфора, в която може би самият Зевс
държал е елексира на живота... Ала днес,
днес всичко е изтекло. Жега. Сън. Мъртвило.*

Някак натрапчиво присъства темата за покоя – за отсъствието на движението, промяната, развитието:

*Безветрие. Безлюдие. Безвремие... Животът колко пъти ще
напомня и на живи, и на мъртви близкото им бъдеще?! –
отколе и реалност, и надежди тук се сричат...*

Сякаш човек сам е обрекъл всичко, поемайки по сгрешения път... Или някой, или нещо далече от тук, далече от времето, до което достига човешката мисъл е сгрешил още в първоначалния замисъл на сътворението:

*С какви ли не потайни светове пламти вселената,
а те дори не подозират, че в зелената
Земя отдавна е натъпкан експлозивът –*

за новия космичен взрив!

Или Земята е самият Ад и участта ни е да бъдем изпепелени заедно с идолите си, изгорени от мълнията на човекообразуващите ни полюси – Добро и Зло.

*И пада нощ. И сякаш над света самата вечност пада.
Ще хрясне мълния – навярно някой ще разпори
завесата сред храма, пълен с мрак и смут жесток:
да видим как отвъд, в пламтящите простори
умира сам, разпънат върху портите на ада –
разпънат от Христос – самият Господ Бог!*

Само роден голям поет може да достигне до такива дълбочини. Може да прочетеш десетки философски съчинения и нито едно от тях да не те насочи към собствения ти микрокосмос, така както прави това поезията на Кирил Кадийски. Тя не е никак лека за възприемане и разбирам онези, които не я разбират. Но онзи, който издържи първите изпитания на духовността си при срещата с прозренията на поета, ще бъде многократно възнаграждаван за трудното пътуване към себе си – защото това е най-изненадващо плодотворното извисяване над ежедневните амбиции и суети. Защото отговорите на всички "вечни" въпроси са вътре, а не вън от нас. И колкото повече от нас търсят отговорите им вътре в себе си, толкова по-малко място ще има за лъжата вън от нас. Защото микросветът на Кадийски е опозиция на *глобалното село*, в което се превърна светът след взрива на новите технологии. Той е отрицание на всекидневно тиражираните за секунди лъжи или неистини, удобно запълващи увеличаващия се духовен вакуум на днешната цивилизация. И затова поетът ни предупреждава – Шекспир не е литературна история и Хамлет е сред нас:

*За кой ли път светът от трусове се мята?
И стенеш ти, щастлив, че дишаш, че жуужи във ъфналата вишина,
че атомната гъба друг – не теб! – уби...
А – цвете върху болничното шкафче на земята –
духът, изпуснат от бутилката, е клюмнал – питанка излишна:
To be or not to be!*

2001 г.